

กรอบความร่วมมือลุ่มน้ำโขง-ญี่ปุ่น (Mekong-Japan Cooperation หรือ MJ)

ข้อริเริ่มสำคัญ

(1) ข้อริเริ่มลุ่มน้ำโขงกับญี่ปุ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 (Mekong-Japan Initiative for SDGs toward 2030) ซึ่งเสนอต่อที่ประชุมผู้นำ MJ ครั้งที่ 11 เมื่อปี 2562 กำหนดประเด็นหลักที่ญี่ปุ่นมุ่งส่งเสริม ได้แก่ (ก) การพัฒนาความเชื่อมโยงด้านโครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบ และอุตสาหกรรม (ข) การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสาขาบริหารจัดการน้ำ การจัดการภัยพิบัติและปัญหาขยะพลาสติกทะเล (ค) การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (ง) การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์กรุงโตเกียวฯ ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์การพัฒนาอุตสาหกรรมในอนุภูมิภาค ระยะที่ 2 (MIDV 2.0) (ค.ศ. 2020-2023) และแผนแม่บท ACMECS และ (จ) การสนับสนุนบทบาทของภาคเอกชนญี่ปุ่นในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ และ (2) ข้อริเริ่ม “คูซานอนะ” เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (KUSANONE Mekong SDGs Initiative) ซึ่งเสนอต่อที่ประชุมผู้นำ MJ ครั้งที่ 12 โดยญี่ปุ่นสมทบเงินจำนวนอย่างน้อย 1 พันล้านเยน (ประมาณ 240 ล้านบาท) เพื่อสนับสนุนโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับรากหญ้า รวมถึงกลุ่มพลเมืองชายขอบในอนุภูมิภาค

กลไกความร่วมมือที่สำคัญ

- การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโส การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศ การประชุมรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม และการประชุมผู้นำ
- การประชุม Mekong-Japan SDGs Forum เป็นกิจกรรม Track 1.5 ที่ไทยและญี่ปุ่นเป็นเจ้าภาพร่วม เพื่อเป็นเวทีหารือและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2023 และสานต่อความสำเร็จของการประชุม Green Mekong Forum ที่ไทยและญี่ปุ่นเคยร่วมกันจัด 6 ครั้งที่กรุงเทพฯ ล่าสุด ไทยร่วมกับญี่ปุ่นเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม Mekong-Japan SDGs Forum ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 13 มิ.ค. 2568 ในรูปแบบผสมผสานที่กรุงเทพฯ โดยมีหัวข้อหลัก ได้แก่ (๑) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และ (2) การแก้ไขปัญหามลพิษข้ามพรมแดน

ข้อมูลทั่วไป

- ริเริ่มโดยญี่ปุ่น เมื่อปี 2551 ประกอบด้วยประเทศสมาชิก 6 ประเทศ ได้แก่ ประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง 5 ประเทศ (กัมพูชา สปป. ลาว เมียนมา ไทย เวียดนาม) และญี่ปุ่น เพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ยกระดับความเป็นอยู่ของประเทศในอนุภูมิภาค ลดช่องว่างการพัฒนา และส่งเสริมการรวมตัวของประชาคมอาเซียน โดยไทยมีบทบาทเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา ร่วมกับญี่ปุ่นภายใต้ Partnership Arrangement ระหว่างกรมความร่วมมือฯ กับองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (JICA)
- ขับเคลื่อนโดยยุทธศาสตร์กรุงโตเกียว ค.ศ. 2018 ภายใต้อาณัติ 3 เสาความร่วมมือ ได้แก่ (1) การพัฒนาความเชื่อมโยงที่ดีและมีประสิทธิภาพ (Vibrant and Effective Connectivity) (2) การสร้างประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-centered Society) และ (3) การสร้างอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงสีเขียว (Realization of a Green Mekong) และสอดคล้องกับ 3 แนวทาง ได้แก่ (1) แผนแม่บท ACMECS Master Plan (ค.ศ. 2019-2023) ได้รับการขยายอายุจนกว่าจะมีแผนแม่บทฯ ฉบับใหม่) (2) ยุทธศาสตร์ อินโด-แปซิฟิกที่เสรีและเปิดกว้าง (Free and Open Indo-Pacific Strategy) และ (3) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals หรือ SDGs)
- ที่ประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศ ครั้งที่ 15 ได้รับรองยุทธศาสตร์กรอบความร่วมมือลุ่มน้ำโขงกับญี่ปุ่น ค.ศ. 2024 ซึ่งกำหนดแนวทางความร่วมมือในระยะ 5 ปี ต่อเนื่องจากยุทธศาสตร์กรุงโตเกียว ค.ศ. 2018 ใน 3 เสา ได้แก่ (1) การเป็นสังคมที่มีความยืดหยุ่นและเชื่อมโยงกันในโลกหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (2) การเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล และ (3) การตอบสนองเชิงรุกต่อประเด็นความมั่นคงรูปแบบใหม่ เช่น การลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ การบริหารจัดการน้ำ ความมั่นคงทางอาหาร และความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์

ผลการประชุมที่สำคัญ

(1) การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโส เมื่อวันที่ 22 มิ.ย. 2569 ในรูปแบบการประชุมทางไกล โดยที่ประชุมได้ (1) ทบทวนความคืบหน้าของยุทธศาสตร์กรอบความร่วมมือลุ่มน้ำโขงกับญี่ปุ่น ค.ศ. 2024 (2) เห็นพ้องที่จะจัดการประชุมระดับ รว.กต. ในวันที่ 22 ก.ค. 2569 (3) ไทยได้ย้ำความสำคัญของการผลักดันโครงการความร่วมมือในสาขาที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศลุ่มน้ำโขง โดยครอบคลุมเศรษฐกิจสีเขียวและเศรษฐกิจดิจิทัล และนวัตกรรม รวมถึงประเด็นท้าทายที่เร่งด่วนของอนุภูมิภาค รวมถึงการเสริมการประสานงานกับกรอบ ACMECS กับ MJ และกลไกความร่วมมือแม่โขงอื่น ๆ
(2) การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศ ครั้งที่ 16 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 10 ก.ค. ๒๕๖๘ ในช่วงการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ครั้งที่ 58 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ญี่ปุ่นและเวียดนามเป็นประธานร่วม โดยที่ประชุมได้ย้ำความมุ่งมั่นที่จะร่วมมือกันตามยุทธศาสตร์ MJ ค.ศ. 2024 โดยไทยให้ความสำคัญกับประเด็นความท้าทายร่วมที่เร่งด่วนของอนุภูมิภาค การเปลี่ยนผ่านสีเขียว และการเชื่อมโยงความร่วมมือกับ ACMECS ในขณะที่ญี่ปุ่นกล่าวถึงประเด็นความมั่นคง ศก. ภัยธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ใน กุลน./มม.
(3) การประชุมผู้นำ ครั้งที่ 12 จัดขึ้นคู่ขนานกับการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 37 เมื่อวันที่ 13 พ.ย. 2563 ผ่านระบบการประชุมทางไกล โดยเวียดนามและญี่ปุ่นเป็นประธานร่วม ได้รับรองถ้อยแถลงร่วม ซึ่งเน้นการส่งเสริมความร่วมมือเพื่อรับมือกับผลกระทบจากสถานการณ์โรคโควิด-19 โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยี เศรษฐกิจดิจิทัล การพัฒนา MSMEs และการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และเน้นความเชื่อมโยงระหว่าง AOIP กับ FOIP และระหว่าง MJ กับ ACMECS
ประเด็นที่ไทยประสงค์ที่จะผลักดัน
(1) ประเด็นที่ไทยผลักดันในกรอบลุ่มน้ำโขง ได้แก่ (ก) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (ข) การแก้ไขปัญหามลพิษข้ามพรมแดน และ (ค) การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมข้ามพรมแดน
(2) ย้ำบทบาทของไทยในฐานะหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาในอนุภูมิภาคร่วมกับญี่ปุ่น โดยเน้นประเด็นความร่วมมือทางวิชาการของไทยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน ครอบคลุม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอนุภูมิภาค
(3) ส่งเสริมให้ญี่ปุ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเชื่อมโยงในทุกมิติ รวมถึงด้านดิจิทัล อย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพ (quality Infrastructure) ความเชื่อมโยงด้านกฎระเบียบ (soft infrastructure) ห่วงโซ่อุปทานและดิจิทัล ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (EWEC) และระเบียบเศรษฐกิจตอนใต้ (SEC) รวมทั้งโครงการ EEC และให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนผ่านสีเขียว (green transition) และการลงทุนสีเขียว (green investment)
(4) ผลักดันให้ MJ ดำเนินไปในทิศทางเดียวกับแผนแม่บท ACMECS และอาเซียน ตลอดจนเสนอให้ญี่ปุ่นพิจารณาเลือกสนับสนุนโครงการเร่งด่วน (Prioritized Projects) ของ ACMECS ในฐานะที่ญี่ปุ่นเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาของ ACMECS